

DRAUGYSTĖS KOKYBĖ IR SAŠAJOS SU BENDRAAMŽIŲ GRUPĖS PRIĖMIMU PAAUGLYSTĖJE

Edita Pakalnienė

Psichologė
Utenos Adolfo Šapokos gimnazija
Paupio g. 1, LT-28140 Utena
Tel. 8 389 615 06
El. paštas: psichologe.edita@gmail.com

Rasa Barkauskienė

Socialinių mokslų daktarė
Mykolo Romerio universitetas
Psichologijos katedra
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius
Tel. 274 06 09
El. paštas: rasabark@mruni.lt

Straipsnyje pristatomo tyrimo tikslas buvo įvertinti paauglių, vaikinių ir merginų, turinčių skirtingą statusą bendraamžių grupėje, draugystės kokybės ypatumus. Remiantis J. D. Coie ir K. A. Dodge (1983) pasiūlyta sociometrinio tyrimo metodika, tiriamieji (N = 225) buvo suskirstyti į tris pogrupius pagal priėmimo bendraamžių grupėje laipsnį. Draugystės kokybei vertinti taikytas Draugystės kokybės klausimynas (Parker and Asher, 1989) bei Pasitenkinimo draugyste įvertinimas (Parker and Asher, 1989). Nustatyta, kad žemo statuso bendraamžių grupėje paauglių draugystės kokybė yra prasčiausia. Merginų draugystės kokybės rodikliai yra aukštesni už vaikinių. Nuodugnesnė lyties skirtumų analizė skirtingo statuso paauglių pogrupiuose parodė, kad vaikinių draugystės kokybės ypatumai nesusiję su jų priėmimu bendraamžių grupėje, tačiau merginų pogrupyje prastai grupėje priimamos paauglės išsiskiria prastais draugystės kokybės rezultatais.

Pagrindiniai žodžiai: statusas bendraamžių grupėje, paauglių draugystė, draugystės kokybė.

Santykiai su bendraamžiais yra svarbus paauglio psichosocialinio funkcionavimo veiksnys (Newcomb et al., 1993). Nors daugelyje empirinių tyrimų paauglio statusas grupėje laikomas pagrindiniu santykių su bendraamžiais indikatoriumi, paauglio socialinius santykius ir jų įtaką raidai analizuojantys autoriai teigia, kad, siekiant juos išsamiai suprasti, nepakanka vien paauglio priėmimo grupėje indekso, nes paauglio raida susijusi su platesniu jo socialinių santykių kontekstu, kuris apima ir ryšius už klasės ribų, ir artimus abipusius santykius (Bukowski et al.,

1996). Siekiant suprasti šių ryšių kompleksškumą, nuo 1990-ųjų metų užsienyje daug tyrimų skirta paauglių draugystei ir jos sąsajoms su paauglio psichosocialiniu funkcionavimu.

Remiantis H. S. Sullivan (1953) samprata, draugystė yra artimas, intymus, abipusis diadinis ryšys. Pasak W. Furman ir D. Buhrmester (1987; cituojama – pagal Pfillipsen, 1999), draugystę nusako ir jos psichologinį turinį sudaro tokie elementai kaip tarpusavio sąjungos patikimumas, vienas kito gerųjų savybių pastiprinimas, prieraišumas, partnerystė, instrumentinė pagal-

ba, intymumas, rūpinimasis vienas kitu, konfliktai ir pasitenkinimas. Nors nėra bendro sutarimo, kaip empiriškai vertinti draugystę, vis dėlto du kintamieji – draugystės tinklas ir draugystės kokybė – yra nagrinėjami dažniausiai. Draugystės tinklas suprantamas kaip bendras draugų, abipusių draugysčių kiekis, artimų, gerų draugų skaičius (George and Artmann, 1996; Parker and Asker, 1989). J. G. Parker S. R. Asher (1989; 1993) teigia, kad draugystė geriausiai gali būti suprantama apibūdinant ją atskirais kokybės aspektais, ir išskiria keletą jų: patikimumas ir globa (t. y. kiek draugai rūpinasi, domisi vienas kitu ir teikia paramą vienas kitam), konfliktai ir išdavystė (t. y. kiek santykiuose atsiskleidžia nesutikimas, susierzinimas, nepasitikėjimas, argumentavimas), partnerystė ir pramogos (t. y. kiek draugai kartu linksmai leidžia laiką mokykloje ar už jos ribų), pagalba ir patarimai (t. y. kiek draugai stengiasi padėti vienas kitam sprendžiant kasdienes ar sunkias užduotis), intymus atsiskleidimas arba keitimasis paslaptimis (t. y. kiek draugai atskleidžia vienas kitam asmeninę informaciją ir jausmus), konfliktų sprendimas (t. y. kiek veiksmingai ir teisingai sprendžiamos santykių problemos).

Draugystė, kaip abipusis ir intymus ryšys, pozityvus paauglio socialinės patirties komponentas, gali vaidinti svarbų vaidmenį paauglių gyvenime ir atlikti daug funkcijų. Ji turi įtakos socialinės kompetencijos raidai, teikia socialinį palaikymą, apsaugo nuo vienatvės, depresijos (Buzaitytė-Kašalynienė, 2005; Nangle et al., 2003). Nurodoma, kad draugystės kokybė yra svarbesnis elementas nei draugystės tinklas, nes paaugliai, palaikantys su savo bendraamžiais kokybišką draugystę, labiau gerbia save, geriau yra apsaugoti nuo emocinių sutrikimų, labiau nori eiti į mokyklą, jų geresni akademiniai laimėjimai, lengviau formuojasi emocinis saugumas (Berndt and Keefe, 1995; Buhrmester, 1990; Furman and Rolbins, 1985, cituojama – pagal Hartup, 1996).

Nors turimų draugų kiekis arba paauglio draugystės tinklas teigiamai susijęs su populiarumu bendraamžių grupėje, anot S. R. Asher, J. G. Parker ir D. Walker (1996), yra skirtumas tarp draugystės ir grupės priėmimo. Remiantis šių autorių duomenimis, ne visi grupės labai gerai priimami vaikai turėjo draugų ir daug, bet, žinoma, ne dauguma prastai grupės priimtų vaikų taip pat turėjo draugų, todėl negalima teigti, kad grupės atstūmimas yra tolygus draugų neturėjimui. Tačiau, tirdami paauglių draugystės kokybės aspektus, J. G. Parker ir S. R. Asher (1993) nustatė, kad prastai priimamų paauglių draugystės kokybė yra prastesnė nei gerai ir vidutiniškai socialiai priimamų paauglių. Kiti autoriai (Bukowski and Hoza, 1989; Furman and Robbins, 1985; cituojama – pagal Parker and Asher, 1993) teigia, kad būtų galima mažiau rūpintis dėl grupėje nepriimtų vaikų emocinės gerovės, jei būtų galima įrodyti, kad šie vaikai patiria abipusę draugystę.

Kitas svarbus veiksnys, nagrinėjant socialinius ryšius paauglystėje, o ypač draugystės, yra lytis. Kaip nurodo autoriai (Johnson, 2004; Jones, 1991; Smith and Inder, 1990), tarp merginų ir vaikinių draugystės sampratos yra tam tikrų skirtumų. Draugiški berniukų santykiai nukreipti į bendrą veiklą, o mergaitėms svarbiau socialinis pasitenkinimas ir abipusis artumas. Mergaitės dažniau negu berniukai yra linkusios kurti mažas, išskirtines, integruotas grupes, o rinkdamosi drauges daugiau dėmesio skiria socialinei padėčiai ir daugiau laiko praleidžia su jomis. O berniukai, atsižvelgdami į sportinius sugebėjimus arba ypatingus socialinius įgūdžius, gali nekreipti dėmesio į socialinius ar etninius skirtumus. M. L. Clark ir M. Ayers (2002; cituojama – pagal Johnson, 2004) nustatė, kad merginų draugystė daug intymesnė nei vaikinių, jos patiria didesnę stresą, siekdamos išlaikyti intymumą. Paauglių merginų draugystėje yra daugiau pavydo nei vaikinių draugystėje (Smith and In-

der, 1990). Merginos pateikia informaciją apie geresnius patikimumo ir paramos, pagalbos ir patarimų, konfliktų sprendimo ir intymaus atsisakymo draugystės kokybės rodiklius (Parker and Asher, 1993). Galima tikėtis, kad statusas bendraamžių grupėje skirtingai siejasi su vaikinių ir merginų draugystės tinklo ypatybėmis bei draugystės kokybės suvokimu. Šis klausimas mažai nagrinėtas ir užsienio autorių darbuose.

Yra nuomonių ir empirinių įrodymų, kad statuso bendraamžių grupėje ir draugystės ypatumų sąsajos gali skirtis priklausomai nuo kultūrinių ypatumų, todėl netikslu būtų kitur atliktų tyrimų duomenis tiesmukai perkelti tam tikrai kultūrai. Taigi statuso bendraamžių grupėje ir draugystės sąsajų tyrimai lieka svarbūs (Attili et al., 1997). Be to, Lietuvoje paauglių draugystės problematika dar nėra nagrinėta. Lietuvos psichologai, sociologai ir pedagogai (Barkauskaitė, 2001; Bukšnytė, 1999; Navaitis, 2001; Petruolytė, 2003; Sondaitė, 1998; Vyšniauskytė-Rimkienė ir Kardelis, 2005; Žukauskienė, 1997) tiria paauglių psichinę sveikatą ir socializacijos aspektus, tarpusavio santykius ir bendravimo ypatumus, reputacijos tarp bendraamžių raišką sociometrinio statuso grupėse, bendravimo ypatumus, neišskirdami draugystės, kaip atskiro tyrimo objekto.

Šio straipsnio tikslas – įvertinti paauglių vaikinių ir merginų, turinčių skirtingą statusą bendraamžių grupėje, draugystės (su geriausiu draugu) kokybės ypatumus. Tyrime daromos dvi prielaidos: pirma, grupės prastai priimtų paauglių draugystės kokybė yra menkesnė nei vidutiniškai ar gerai priimtų; ir, antra, draugystės kokybė su-

sijusi ne tik su paauglio statusu bendraamžių grupėje, bet ir lytimi.

Metodika

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo Utenos pagrindinių mokyklų VI–VII klasių nuo 12 iki 14 metų mokiniai (N = 225, 111 vaikinių ir 114 merginų). Remiantis sociometrinio tyrimo duomenimis, jie buvo suskirstyti į tris pogrupius pagal priėmimo grupėje laipsnį – gerai, vidutiniškai ir prastai priimtuosius. Kai kurie tiriamųjų imties duomenys pateikiami 1-oje lentelėje.

Įvertinimo būdai. Tyrimui atlikti buvo taikytas sociometrinio tyrimo metodas, Draugystės kokybės klausimynas ir pasitenkinimo draugyste įvertinimai.

Sociometrinis tyrimas. Atliekant sociometrinį tyrimą vadovautasi J. D. Coie ir K. A. Dodge (1983) pasiūlytu metodu, kai respondentų prašoma išvardyti tris labiausiai patinkančius (pozityvus pasirinkimas) ir tris labiausiai nepatinkančius (negatyvus pasirinkimas) klasės draugus. Tiriamojo gauti pozityvaus ir negatyvaus pasirinkimo balai standartizuojami kiekvienoje klasėje. Iš standartizuotų pozityvaus pasirinkimo balų (*z balų*) atėmus negatyvaus pasirinkimo balus (*z balus*) apskaičiuojamas populiarumo rodiklis. Standartizuotų balų suma (pozityvaus pasirinkimo *z* balai + negatyvaus pasirinkimo *z* balai) rodo socialinės įtakos rodiklį. Remiantis standartizuotais balais, skiriami penki pogrupiai. Prie populiariųjų moksleivių pogrupio priskirtini respondentai, kurių populiarumo rodiklis didesnis už 1,0, pozityvaus pasirinkimo

1 lentelė. Tyrimo dalyvių duomenys

	Iš viso	Aukšto statuso pogrupis	Vidutinio statuso pogrupis	Žemo statuso pogrupis
Vaikinai	111	13	65	33
Merginos	114	18	68	28
Iš viso	225	31	133	61

balas didesnis už 0, negatyvus – mažesnis už 0. Atstumtųjų grupę sudaro paaugliai, kurių populiarumo rodiklis buvo mažesnis už –1,0, pozityvus pasirinkimo balas – mažesnis už 0, negatyvus balas – didesnis už 0. Prie kontroversiškujų grupės priskirtini paaugliai, kurių populiarumo rodiklis didesnis už 0; pozityvus ir negatyvus pasirinkimo balai (kiekvienas atskirai) didesni už 0, socialinės įtakos balas – didesnis už 1,0. Izoliuotųjų kategorijai skirtini tie, kurių socialinės įtakos balas mažesnis už –1,0, pozityvus ir negatyvus pasirinkimo balai (kiekvienas atskirai) – mažesni už 0. Likę vaikai skirtini vidutinio statuso grupei. Autoriai, intensyviai tyrinėję statuso bendraamžių grupėje įvertinimo specifiką, siūlo skirti tris sociometrinio statuso – gerai, vidutiniškai ir prastai priimtų – paauglių pogrupius (Bukowski et al., 1994; Coie and Dodge, 1983; Coie et al., 1990; Vyšniauskytė-Rimkienė ir Kardelis, 2005; Žukauskienė, 1997). Remiantis jų nuorodymais, mūsų tyrime prie gerai priimtų paauglių pogrupio pagal sociometrinio tyrimo rezultatus priskirti populiarūs moksleiviai, vidutiniškai priimtųjų – vidutinio ir kontroversiško statuso moksleiviai, o prie prastai priimtųjų pogrupio – atstumtieji ir izoliuotieji.

Draugystės kokybės klausimynas (Parker and Asher, 1989). Šis klausimynas skirtas vaikų ir paauglių draugystės kokybei įvertinti. Tiriama jo prašoma užrašyti paties geriausio draugo vardą ir galvoti apie draugystę su juo ar ja. Klausimyną sudaro 40 teiginių, kurių kiekvienam tiriamasis gali pasirinkti vieną iš penkių galimų

atsakymų variantų („nesutinku“, „šiek tiek sutinku“, „iš dalies sutinku“, „sutinku“, „visiškai sutinku“), kurie vertinami skaitmenine 4 balų skale. Klausimyno teiginiai skirstomi į šešias subskales: 1) *partnerystės ir pramogų subskale* siekiama išsiaiškinti, kaip draugystės partneriams pavyksta drauge linksmai pramogauti, ar jie dažnai kartu leidžia laiką per pertraukas, po pamokų; 2) *patikimumo ir globos subskalė* atskleidžia, kiek partneriai vienas kitam padeda, rūpinasi vienas kito saugumu, gerbia vienas kito jausmus, teikia vienas kitam emocinį palaikymą; 3) *pagalbos ir patarimų subskalė* parodo, kiek draugystės partneriai padeda vienas kitam mokantis, atliekant buitines darbus ir pan.; 4) *intymaus atsiskleidimo subskalės* rezultatai nusako, kiek draugai gali vienas kitam atsiskleisti, patikėti savo paslaptis ir kitus intymius dalykus; 4) *konfliktų sprendimo subskalė* parodo, kiek partneriai nori ir sugeba efektyviai ir konstruktyviai spręsti tarpusavio konfliktus; 6) *konfliktų ir išdavysčių subskalė* atskleidžia nesutarimų, nepasitikėjimo, susierzinimo draugaujant laipsnį.

Gautas J. G. Parkerio sutikimas naudoti klausimyną Lietuvoje, o leidimas parengti lietuviškąją klausimyno versiją duotas pirmajai straipsnio autorei. Verčiant klausimyną į lietuvių kalbą, buvo taikytas dvigubo vertimo metodas. Mūsų tiriamųjų imtyje gauti subskalių vidinio suderinamumo Cronbacho alpha koeficientai pateikiami 2-oje lentelėje, iš kurios matyti, kad daugumos subskalių patikimumas yra pakankamas, o mažiausiai patikima yra *Partnerystės ir pramogų* subskalė.

2 lentelė. *Draugystės kokybės klausimyno subskalių vidinio suderinamumo koeficientai*

Draugystės klausimyno subskalės	Teiginių skaičius	Cronbacho alpha
1. Partnerystė ir pramogos	5	0,4677
2. Patikimumas ir globa	10	0,7436
3. Pagalba ir patarimai	9	0,8036
4. Intymus atsiskleidimas	6	0,8211
5. Konfliktų sprendimas	3	0,5981
6. Konfliktai ir išdavystės	7	0,6952

Pasitenkinimo draugyste įvertinimas (Parker and Asher, 1989). Respondentams, be draugystės kokybės klausimyno, pateikiami du klausimai: „Kaip Tau sekasi draugauti su šiuo draugu?“ ir „Kiek Tau ši draugystė teikia laimės?“ Anot J. G. Parker ir S. R. Asher (1989), tai papildė draugystės kokybės klausimyną ir atskleidžia respondentų pasitenkinimo draugyste laipsnį, kuris taip pat yra svarbus draugystės kokybės komponentas. Atsakymai į šiuos klausimus vertinami nuo 0 iki 10 balų. Vidinio suderinamumo rodiklis (Cronbacho alpha koeficientas) šiai tiriamųjų imčiai buvo 0,82. Statistinei analizei naudojamas atsakymų į abu klausimus vidurkis.

Tyrimo eiga. Tyrimas buvo daromas Utenos miesto pagrindinėse mokyklose. Visi respondentai buvo apklausiami vienu metu klasėje. Iš viso apklaustos devynios šeštos–septintos klasės. Apklausos trukmė 40–45 min. Savaitę prieš apklausą buvo gauti mokyklų vadovų leidimai daryti tyrimą. Tyrimą koordinuoti padėjo mokyklų socialiniai pedagogai. Jie padėjo susipažinti su klasių auklėtojais ir išdalyti mokiniams laiškus, kuriuose tėvų buvo prašoma leisti apklausti jų vaikus. Per savaitę mokiniai laiškus su tėvų parašais grąžino klasių auklėtojams. Tyrime dalyvauti nesutiko penki mokiniai.

Tyrimo rezultatai

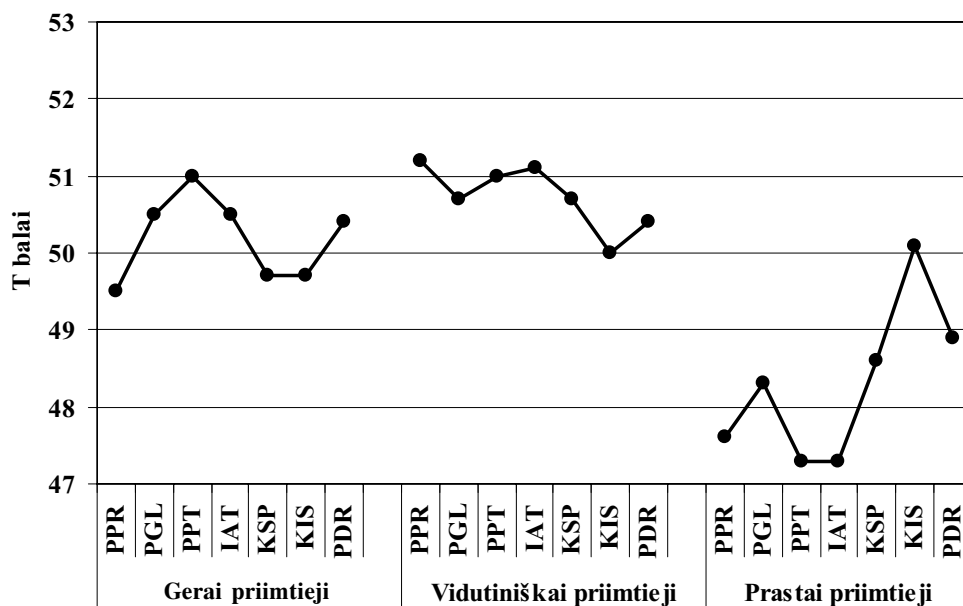
Koreliacinė kintamųjų analizė. Siekiant išsiaiškinti statuso bendraamžių grupėje, lyties ir draugystės kokybės kintamųjų sąsajas, buvo atlikta koreliacinė analizė. Ji pateikiama 3-ioje lentelėje. Gauti rezultatai rodo vidutines ir statistiškai reikšmingas koreliacijas tarp lyties ir visų draugystės kokybės kintamųjų. Tačiau statuso bendraamžių grupėje sąryšis su draugystės kokybės kintamaisiais yra silpnas, o statistiškai reikšmingas ryšys gautas *pagalbos ir patarimų* bei *intymaus atsiskleidimo* subskalėse.

Draugystės kokybės įvertinimas skirtingo statuso paauglių pogrupiuose. 1-ame pav. pateikiami atskirų draugystės kokybės aspektų ir pasitenkinimo draugyste laipsnio įvertinimo rezultatai skirtingo sociometrinio statuso paauglių pogrupiuose. Iš jo matyti, kad didžiausi draugystės kokybės subskalių vidurkiai yra vidutiniškai priimtų paauglių pogrupyje, o mažiausi – bendraamžių grupėje prastai priimtų paauglių pogrupyje. Analizuojant draugystės kokybę atskiruose respondentų imties pogrupiuose matyti, kad skirtingo sociometrinio statuso paauglių pogrupiuose gauti *konfliktų sprendimo* subskalės rezultatai yra geriausi, palyginti su kitų subskalių rezultatais, o *konfliktų ir išdavysčių subskalės rezultatai* vėlgi yra prasčiausi visuose trijuose pogrupiuose.

3 lentelė. Statuso bendraamžių grupėje, lyties ir draugystės kokybės kintamųjų koreliacijos (Kendallo tau)

Kintamieji	Draugystės kokybės kintamieji						
	Partnerystė ir pramogos	Patikimumas ir globa	Pagalba ir patarimai	Intymus atsiskleidimas	Konfliktų sprendimas	Konfliktai ir išdavystės	Pasitenkinimas draugyste
Statusas grupėje	-0,08	-0,07	-0,12*	-0,11*	-0,05	-0,02	-0,10
Lytis	0,31***	0,29***	0,24**	0,31***	0,22***	-0,17**	0,21***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. *Paaiškinimai:* lyties kodavimas: 0 – vaikinai; 1 – merginos

PPR – partnerystė ir pramogos, PGL – patikimumas ir globa, PPT – pagalba ir patarimai, IAT – intymus atsiskleidimas, KSP – konfliktų sprendimas, KIS – konfliktai ir išdavystės, PDR – pasitenkinimas draugyste

1 pav. Draugystės kokybės subskalių ir pasitenkinimo draugyste laipsnio įvertinimo vidurkiai

Draugystės kokybės subskalių vidurkiams palyginti buvo atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA, o pogrūpiams palyginti panaudotas *post hoc* Tukey HSD kriterijus. Šie rezultatai pateikiami 4-oje lentelėje.

Iš šios lentelės matyti, kad skirtingo statuso paauglių pogrūpiuose skiriasi tik *pagalbos ir patarimų* ($F(2, 224) = 3,06, p < 0,05$) bei *intymaus atsiskleidimo* ($F(2, 224) = 3,17, p < 0,05$) subskalių vidurkiai. Pogrūpių palyginimo rezultatai atskleidė, kad statistiškai reikšmingi vidurkių skirtumai gauti tarp vidutiniškai ir prastai priimtų paauglių pogrūpių. Vidutiniškai priimtų paauglių pogrūpio *pagalbos ir patarimų* ($p < 0,05$) bei *intymaus atsiskleidimo* ($p < 0,05$) subskalių vidurkiai yra statistiškai reikšmingai didesni už žemo statuso paauglių pogrūpio vidurkius. Prastai priimtų paauglių pogrūpio pasitenkinimo draugyste laipsnis yra mažesnis nei kitų, tačiau

šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas. Statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta nei pagal vieną draugystės kokybės kintamąjį tarp bendraamžių grupės gerai ir vidutiniškai priimtų bei tarp gerai ir prastai priimtų paauglių pogrūpių.

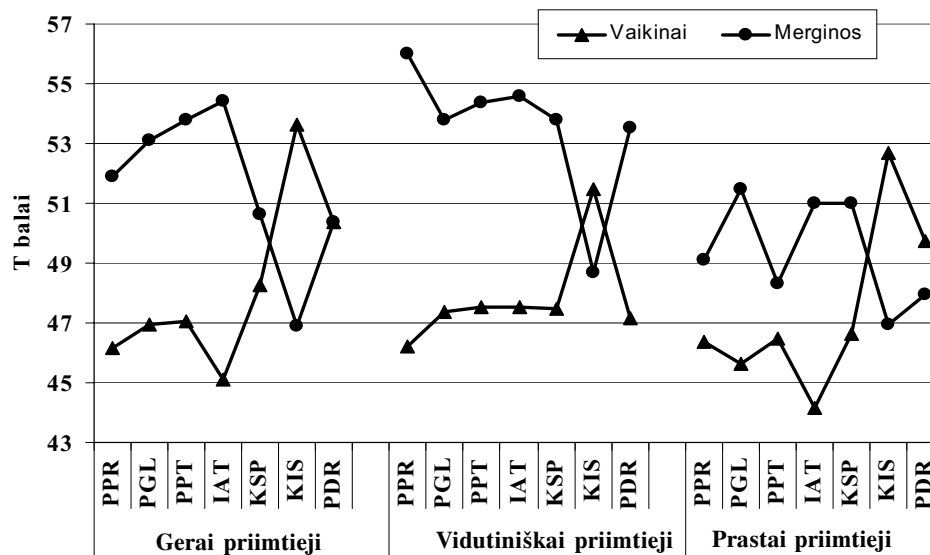
Draugystės kokybės įvertinimas skirtingo statuso vaikinių ir merginų pogrūpiuose. Analizuojant draugystės kokybės kintamųjų rezultatus vaikinių ir merginų pogrūpiuose, pirmiausia atlikta palyginamoji analizė, kuri pateikiama 2-ame pav. Iš jo matyti, kad merginos išsiskiria daug aukštesniais atskirų draugystės kokybės subskalių įverčiais, išskyrus *konfliktų ir išdavystės* subskalės rezultatus.

Didžiausias skirtumas tarp merginų ir vaikinių pogrūpių gautas *intymaus atsiskleidimo* ($t = -5,99, p < 0,001$) bei *patikimumo ir globos* ($t = -4,95, p < 0,001$) subskalėse. Mažiausias skirtumas nustatytas *konfliktų ir išdavystės* sub-

4 lentelė. Skirtingo statuso paauglių pogrubių poriniai palyginimai pagal draugystės kokybės įvertinimo rezultatus

Kintamieji	Pogrupis (X)	Pogrupis (X1)	Vidurkių skirtumas X-X1	F
Partnerystė ir pramogos	GP	VP	-1,73	2,83
		PP	1,88	
	VP	PP	3,61	
Patikimumas ir globa	GP	VP	-0,14	1,21
		PP	2,20	
	VP	PP	2,35	
Pagalba ir patarimai	GP	VP	-0,05	3,06**
		PP	3,64	
	VP	PP	3,69*	
Intymus atsiskleidimas	GP	VP	-0,61	3,17*
		PP	3,21	
	VP	PP	3,83*	
Konfliktų sprendimas	GP	VP	-1,06	0,930
		PP	1,03	
	VP	PP	2,09	
Konfliktai ir išdavystės	GP	VP	-0,34	0,016
		PP	-0,36	
	VP	PP	0,02	
Pasitenkinimas draugyste	GP	VP	-0,03	0,491
		PP	1,47	
	PP	PP	1,50	

* $p < 0,05$. Paaiškinimai: GP – gerai priimtieji, VP – vidutiniškai priimtieji, PP – prastai priimtieji

PPR – partnerystė ir pramogos, PGL – patikimumas ir globa, PPT – pagalba ir patarimai, IAT – intymus atsiskleidimas, KSP – konfliktų sprendimas, KIS – konfliktai ir išdavystės, PDR – pasitenkinimas draugyste

2 pav. Vaikinių ir merginų draugystės kokybės subskalių ir pasitenkinimo draugyste laipsnio įvertinimo vidurkiai

5 lentelė. Skirtingo statuso paauglių pogrupių poriniai palyginimai pagal draugystės kokybės įvertinimo rezultatus

Pogr. (X)	Pogr. (X1)	X-X1	F	KINTAMIEJI	F	X-X1	Pogr. (X)	Pogr. (X1)	
Vaikiniai					Merginos				
GP	VP	-0,04	0,00	Partnerystė ir pramogos	5,03*	-4,13	VP	GP	
	PP	-0,17				2,79	PP		
VP	PP	-0,13				6,93*	PP	VP	
GP	VP	-0,46	0,28	Patikimumas ir globa	0,89	-0,68	VP	GP	
	PP	1,30				1,64	PP		
VP	PP	1,76				2,31	PP	VP	
GP	VP	-0,45	0,12	Pagalba ir patarimai	4,39*	-0,58	VP	GP	
	PP	0,55				5,48	PP		
VP	PP	1,01				6,06*	PP	VP	
GP	VP	-2,42	1,41	Intymus atsiskleidimas	1,71	-0,15	VP	GP	
	PP	0,96				3,39	PP		
VP	PP	3,39				3,54	PP	VP	
GP	VP	0,80	0,11	Konfliktų sprendimas	2,00	-3,16	VP	GP	
	PP	1,65				-0,33	PP		
VP	PP	0,84				2,83	PP	VP	
GP	VP	2,16	0,31	Konfliktai ir išdavystės	0,52	-1,81	VP	GP	
	PP	0,92				-0,09	PP		
VP	PP	-1,24				-1,73	PP	VP	
GP	VP	3,20	0,99	Pasitenkinimas draugyste	3,74*	3,12	VP	GP	
	PP	0,63				2,44	PP		
VP	PP	2,57				5,56*	PP	VP	

* $p < 0,05$. *Paaikškinimai:* GP – gerai priimtieji, VP – vidutiniškai priimtieji, PP – prastai priimtieji

skalėje, tačiau jis irgi yra statistiškai reikšmingas ($t = -3,13$, $p < 0,05$).

Analizuojant lyčių skirtumus bendraamžių grupės skirtingai priimtų paauglių pogrupiuose, statistiškai reikšmingų skirtumų gauta tik merginų grupėje. ANOVA analizė atskleidė, kad reikšmingai skyrėsi gerai ir prastai grupės priimtų merginų partnerystės ir pramogų bei pagalbos ir patarimų subskalių įverčiai: šių subskalių rezultatai buvo reikšmingai aukštesni gerai priimtų, palyginti su prastai priimtų merginų rezultatais (žr. 5-ą lentelę). Skyrėsi ir vidutiniškai priimtų ir atstumtų merginų pasitenkinimo draugyste laipsnis ($F(2, 111) = 3,74$, $p < 0,05$). Tarp skirtingo statuso vaikinių statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta nė pagal vieną draugystės kokybės kintamąjį.

Rezultatų aptarimas

Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti bendraamžių priėmimo ir draugystės kokybės sąsajas paauglystėje. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kaip skirtingą patirtį bendraamžių grupėje turintys paaugliai suvokia savo abipusių, intymių draugystės ryšių perspektyvą. Gauti rezultatai rodo, kad draugystės kokybės aspektų suvokimas labai panašus gerai ir vidutiniškai priimtų paauglių pogrupiuose, tačiau išsiskiria prastai priimtų paauglių pogrupis. Analizuojant šios grupės paauglių savo draugystės vertinimus pastebima, kad žemo statuso paaugliai nurodo, jog su savo draugais mažiau nei vidutinį ar aukštą statusą grupėje turintys paaugliai aptaria asmeninius dalykus tarpusavyje, dalijasi paslaptimis, prašo draugų pagalbos bei patarimų. Tai rodo, kad šios grupės

paaugliams sunkiau pasitikėti partneriu, o jų ryšys stokoja intymumo, kuris laikomas esmiu draugystės paauglystėje elementu (Sullivan, 1953). Kaip nurodo J. G. Parker ir S. R. Asher (1993), šiuos rezultatus galima aiškinti remiantis kitomis atstumtų vaikų charakteristikomis. Žinoma, kad žemo statuso moksleiviai sulaukia mažai pagalbos iš klasės draugų, taip pat, anot J. Campbell (1991; cituojama – pagal Žukauskienė, 1998), jie gauna mažesnę paramą iš mokytojų. Be to, anot K. East (1991; cituojama – pagal Žukauskienė, 1998), atstumtų paauglių tėvai savo vaikams taip pat teikia mažai emocinės ir instrumentinės pagalbos. Gali būti, kad gaudami mažai pagalbos iš aplinkos, atstumti paaugliai patys nenori ar nesugeba padėti aplinkiniams, taip pat ugdytis pasitikėjimą aplinka.

Mūsų tyrimo duomenimis, kitais draugystės kokybės aspektais – rūpesčiu, parama ir domėjimusi vienas kitu, linksmu laiko leidimu, gebėjimu spręsti tarpusavio konfliktus ar tarpusavio nesutarimus – prastai grupėje priimti paaugliai nesiskiria nuo kitų savo bendraamžių. Šie rezultatai gali rodyti, kad žemo statuso paaugliai, vertindami minėtus aspektus, savo artimoje ir abipusėje draugystėje siekia pastebėti teigiamą patirtį arba išsakyti draugystės lūkesčius. Pastarųjų prielaidų patvirtinimas reikalauja tolesnių studijų, kuriose būtų taikomi kokybiniai tyrimo metodai, o šiame tyrime apsiribota tik paauglių nuomone apie jų draugystės patirtis.

Kadangi mūsų tyrime buvo naudotas populiarus draugystės kokybės klausimynas, gautus rezultatus galima palyginti su panašiomis studijomis, atliktomis kitose šalyse. Palyginus šiuos rezultatus su J. G. Parker ir S. R. Asher (1993), galima paminėti šiuos skirtumus. Šie autoriai, analizuodami trijų socialinio statuso grupių rezultatus, nustatė statistiškai reikšmingų skirtumų visais, išskyrus partnerystę ir pramogas, draugystės kokybės aspektais. Mūsų tyrime aptikta mažiau statistiškai reikšmingų skirtumų: skiriasi

tik *patikimumo ir globos, partnerystės ir pramogų, intymaus atsiskleidimo* subskalių rezultatai. Šie duomenys gali rodyti ir tarpkultūrinius skirtumus paauglių draugystėje, nes, kaip rašo D. C. French (2004), draugystės kokybė ir tam tikri jos aspektai įvairiose kultūrose gali skirtis.

Draugystės kokybės analizės rezultatai lyties pogrupiuose panašūs į kitų autorių gautus rezultatus (Johnson, 2004; Parker and Asher, 1993; Phillipsen, 1999). Lygindami šiuos rezultatus su gautaisiais J. G. Parker bei S. R. Asher (1993) matome, kad mūsų tyrimo *konfliktų ir išdavysčių* subskalės rodikliai yra kitokie nei pastarųjų autorių, kurie nustatė, kad vaikinai ir merginos vienodai patiria konfliktų ir išdavysčių, o mūsų rezultatai rodo, kad vaikinai patiria daugiau konfliktų nei merginos ir tai statistiškai reikšminga. Visi kiti J. G. Parker bei S. R. Asher gauti draugystės kokybės rodiklių rezultatai yra panašūs į šio tyrimo rezultatus, kurie atskleidžia, kad merginos sugeba užmegzti ir palaikyti kokybiškesnę ir artimesnę draugystę.

Dar vienas šio tyrimo tikslas buvo panagrinti skirtingo statuso vaikinių ir merginų draugystės kokybės ypatumus. Gauti rezultatai atskleidžia, kad bendraamžių atstūmimas susijęs tik su merginų, bet ne su vaikinių draugystės kokybe. Kitų autorių pateikiami rezultatai apie populiarumo bendraamžių grupėje ir draugystės kokybės su geriausiu ar geru draugu sąsajas berniukų ir mergaičių pogrupiuose yra įvairūs: pavyzdžiui, D. W. Nangle ir bendraautoriai (2003) nurodo stipresnę šių kintamųjų koreliaciją berniukų pogrupyje ($r = 0,55$), palyginti su mergaičių pogrupiu ($r = 0,38$), o N. Way ir M. L. Greene (2006) teigia, kad lyties skirtumai aptariamame ryšyje kinta paauglystės laikotarpiu, o ypač skiriasi jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių vaikinių draugystės kokybės suvokimas: pastarieji savo draugystę vertina tiksliau. Aptariant mūsų tyrimo rezultatus taip pat būtų galima remtis pastarąja prielaida, kad paaugliai berniukai jau

nesniosios paauglystės laikotarpiu, palyginti su mergaitėmis, ne tiek tiksliai ir atidžiai reflektuoja savo draugystės ryšį. Kita vertus, analizuojant lyčių skirtumus skirtingo socialinio statuso pogrupiuose bei remiantis T. P. George ir D. P. Hartmann (1996), galima daryti ir tokią teorinę prielaidą, kad vidutiniškai priimtos paauglės turi geresnių bendravimo įgūdžių, kurie patraukia aplinkinius ir leidžia nevaržomai pramogauti bei padėti vienas kitam ištikus sunkumams. Todėl šių merginų *partnerystės ir pramogų* bei *pagalbos ir patarimų* rodikliai yra aukštesni nei prastai priimtų paauglių, kurios mažiau patenkintos savo draugyste, mažiau sulaukia paramos iš savo draugų ir randa draugystėje pramogų. Nors šiuos rezultatus reikėtų vertinti atsargiai, turint omenyje nedidelius tiriamųjų pogrupius, vis dėlto galima daryti prielaidą, kad atstumtos merginos gali būti labiau pažeidžiamos, t. y. jų negatyvi patirtis bendraamžių grupėje lengviau persikelia į kitas socialinių ryšių sritis. Kartotinis didesnių tiriamųjų imčių tyrimas leistų aiškiau atsakyti į šį klausimą.

Vertinant mūsų tyrime gautus rezultatus, atkreiptinas dėmesys į šiuos ribotumus. Pirma, gautų rezultatų negalima taikyti visiems Lietuvos paaugliams, kadangi tirta tik nedidelė rajono centre gyvenančių paauglių imtis. Todėl šio tyrimo rezultatai traktuotini kaip pirmasis žingsnis siekiant geriau suprasti paauglio santykių su bendraamžiais ypatumus. Antra, atsižvelgtina ir į tai, kad *partnerystės ir pramogų* subskalės patikimumas šioje tiriamųjų imtyje buvo gana prastas. Tai gali rodyti, kad mūsų paaugliai kitaip suvokia šį draugystės aspektą, palyginti su amerikiečiais. Kita vertus, skirtumus, gautus pagal šį draugystės kokybės parametą, reikėtų vertinti atsargiai, interpretuoti kaip atspindinčius tendencijas. Vis dėlto manome, kad gauti rezultatai vertingi praktiniu aspektu. Jie ne tik dar kartą

patvirtina, kad atstumtiems paaugliams, o ypač merginoms, reikia pagalbos, bet ir duoda intervencinių ar prevencinių darbo su socialinę atskirtį patiriančiais paaugliais programų kūrimo nuorodų.

Išvados

1. Tirtų paauglių grupėje statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp paauglių statuso bendraamžių grupėje bei draugystės kokybės pagalbos ir patarimų bei intymaus atsiskleidimo srityse.
2. Prastai priimti paaugliai savo draugystę vertino blogiau nei vidutiniškai priimti. Turintys žemą statusą paaugliai nurodo, kad draugaudami gauna mažiau pagalbos ir patarimų, ne tiek linksmai leidžia laiką kartu, mažiau dalijasi paslaptimis ir jausmais, palyginti su vidutinį statusą turinčiais bendraamžiais. Statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta tarp aukštą ir vidutinį bei aukštą ir žemą statusą turinčių paauglių pogrupių draugystės kokybės rodiklių.
3. Merginos savo draugystės kokybę vertino geriau nei vaikinai: visi merginų draugystės kokybės rodikliai statistiškai reikšmingai didesni nei vaikinų.
4. Prastai grupėje priimamų merginų, palyginti su vidutinio statuso merginomis, draugystės kokybės rodikliai prastesni partnerystės ir pramogų, pagalbos ir patarimų srityse. Jos labiau nei vidutiniškai priimtos merginos nepatenkintos draugyste. Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp skirtingo statuso vaikinų pagal jokią draugystės kokybės parametą nenustatyta.

LITERATŪRA

- Asher S. R., Parker J. G., Walker D. Distinguishing friendship from acceptance: Implications for intervention and assessment // *The Company they Keep: Friendships in Childhood and Adolescence* / Ed. by W. M. Bukowski, A. F. Newcomb, W. W. Hartup. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. P. 366–405.
- Attili G., Vermigli P., Schneider B. H. Peer acceptance and friendship patterns among Italian schoolchildren with a cross-cultural perspective // *International Journal of Behavioral Development*. 1997, vol. 21 (2), p. 77–88.
- Barkauskaitė M. Paaugliai: sociopedagoginė dinamika. Vilnius: VPU, 2001.
- Berndt T. J. Friendship quality and social development // *Current Directions in Psychological Science*. 2002, vol. 11, p. 7–10.
- Berndt T. J., Keefe K. Friends influence on adolescents adjustment to school // *Child Development*. 1995, vol. 66, p. 1312–1329.
- Buhrmester D. Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence // *Child Development*. 1990, vol. 61, p. 1101–1111.
- Bukowski W. M., Hoza B., Boivin M. Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The development and psychometric properties of the Friendship Qualities Scale // *Journal of Social and Personal Relationships*. 1994, vol. 11, p. 471–484.
- Bukowski W. M., Newcomb A. F., Hartup W. W. Friendship and its significance in childhood and adolescence: Introduction and comment // *The Company they Keep: Friendships in Childhood and Adolescence* / Ed. by W. M. Bukowski, A. F. Newcomb, W. W. Hartup. New York: Cambridge University Press, 1996. P. 1–18.
- Bukšnytė L. Bendrojo lavinimo ir jaunimo mokyklos moksleivių savijautos ypatumai // *Ugdymo psichologija*. 1999, Nr. 1, p. 20–24.
- Buzaitytė-Kašalynienė J. Socialinis palaikymas ir sėkmė mokykloje // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2005, Nr. 14, p. 41–46.
- Coie J. D., Dodge K. A. Continuities and changes in children's social status: A five-year longitudinal study // *Merrill – Palmer Quarterly*. 1983, vol. 29 (3), p. 261–282.
- Coie J. D., Dodge K. A., Kupersmidt J. Peer group behavior and social status // *Peer Rejection in Childhood* / Ed. by S. R. Asher, J. D. Coie. New York: Cambridge University Press, 1990. P. 17–42.
- French D. C. The cultural context of friendships // *The International Society for the Study of Behavioral Development Newsletter*. 2004, vol. 2 (46), p. 19–20.
- George T. P., Hartmann D. P. Friendship networks of unpopular, average and popular children // *Child Development*. 1996, vol. 67, p. 2301–2316.
- Hartup W. W. The company they keep: Friendships and their developmental significance // *Child Development*. 1996, vol. 67, p. 1–13.
- Johnson H. D. Gender, grade, and relationship differences in emotional closeness within adolescent friendships // *Adolescence*. 2004, vol. 39, p. 243–255.
- Jones D. C. Friendship satisfaction and gender: An examination of sex differences in contributors to friendship satisfaction // *Journal of Social & Personal Relationships*. 1991, vol. 8, p. 167–185.
- Nangle D., Erdley C. A., Nevman J. E., Mason C. A. Popularity, friendship quantity, and friendship quality: Interactive influences on children's loneliness and depression // *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. 2003, vol. 32 (4), p. 546–555.
- Navaitis G. *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Tyto alba, 2001.
- Newcomb A. F., Bukowski W. M., Pattee L. Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial and average sociometric status // *Psychological Bulletin*. 1993, vol. 113, p. 98–128.
- Parker J. G., Asher S. R. Friendship and friendship quality in middle childhood. Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction // *Developmental Psychology*. 1993, vol. 29, p. 611–629.
- Parker J. G., Asher S. R. *Friendship Quality Questionnaire-Revised: Instrument and administration manual*. University of Illinois, Champaign Unpublished manual, 1989.
- Petrulytė A. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Vilnius: Presvika, 2003.
- Phillipsen L. S. Associations between age, gender, and group acceptance and three components of friendship quality // *Journal of Early Adolescence*. 1999, vol. 19 (4), p. 438–464.
- Smith A. B., Inder P. M. The relationship of classroom organization to cross-age and cross-sex friendships // *Educational Psychology*. 1990, vol. 10, p. 127–140.

Sondaitė J. Paauglio socializacijos ypatumai // Ugdymo psichologija. 1998, Nr. 1 (2), p. 75–78.

Sullivan H. S. The interpersonal theory of psychiatry. New York: Horton, 1953.

Vyšniauskytė-Rimkienė J., Kardelis K. Paauglių reputacijos tarp bendraamžių raiška sociometrinio statuso grupėse // Medicina. 2005, Nr. 41 (6), p. 522–528.

Way N., Greene M. L. Trajectories of perceived

friendship quality during adolescence: The patterns and contextual predictors // Journal of Research on Adolescence. 2006, vol. 16, p. 293–320.

Žukauskienė R. Jaunesniojo ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikų tarpusavio santykiai // Psichologija. 1997, t. 16, p. 85–100.

Žukauskienė R. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų agresyvaus elgesio ypatumai. [Rankraštis]. Daktaro disertacija. Vilnius, 1998.

LINKING FRIENDSHIP QUALITY AND PEER GROUP ACCEPTANCE IN ADOLESCENCE

Edita Pakalnienė, Rasa Barkauskienė

Summary

Peer acceptance and friendships are different but related aspects of social relationships in adolescence (Bukowski et al., 1996). Friendship quality is considered as an essential element that describes friendship and it is easy to assess empirically. According to J. G. Parker and S. R. Asher (1993) it is defined as a complex of the six components: validation and care, conflict and betrayal, companionship and recreation, help and guidance, intimate exchange and conflict resolution.

This article deals with the relationship between peer group acceptance and friendship quality in adolescents. The aim of the study presented in this article was to examine the different aspects of friendship quality in young adolescents and delineate gender differences in the association between the sociometric status and friendship quality.

The sample consisted of 225 adolescents aged 12 to 14. According to the J.D. Coie and K. A. Dodge (1983) technique of sociometric research the sample was divided into three subgroups: high, average and low accepted adolescents by peer group. All adolescents filled in the Friendship Quality Questionnaire (Parker and Asher, 1989) as well as two additional questions that assess the friendship satisfaction.

The results revealed different friendship quality patterns among low accepted and high-average accepted adolescents. Rejected adolescents showed low scores on Intimate exchange and Help and guidance subscales but other subscales' scores did not differ significantly. The overall satisfaction with friendship was also significantly lower among rejected adolescents. Gender differences analysis revealed girls' friendship quality scores being higher on all subscales. The more detailed analysis of gender differences in three subgroups according to the sociometric status showed no differences among high, average and low accepted boys. However, low accepted girls showed lower scores on two subscales – Companionship and recreation and Help and guidance. Also, general satisfaction with their best friendship was lower when compared to average and high accepted girls.

The results obtained are discussed in comparison with the findings of other authors as well as interpreted within a framework of psychological characteristics that distinguish among adolescents with differing status in a peer group.

Key words: social status in a peer group, adolescent friendship, friendship quality.

Iteikta 2006-09-04